

Dünya Ticaret Örgütü: Sağlık ve Tıp Bilimine Yansımaları

Feride Aksu

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyesi

İkinci Paylaşım Savaşı sürerken, 1944 yılında düzenlenen Bretton Woods Konferansında Uluslar arası Para Fonu ve Dünya Bankasının kurulmasına ilişkin yasal süreç başlamış ve GATT anlaşması imzalanmıştı. Bu oluşumlar yaşamın tüm alanlarının ticarileşmesi sürecini başlattı. GATT kapsamında pek çok seminer ve konferanslar düzenlendi. Bu konferansların en belirleyici olanlarından biri 1986 ile 1994 yılları arasında gerçekleşen ve Uruguay Roundu adı verilen ardışık toplantılardır. Bu toplantılarda Dünya Ticaret Örgütünün kurulması gerçekleşti ve tüm hizmet sektörünün süreç içinde piyasa dinamiklerine terk edilmesi kararlaştırıldı. Artık GATT anlaşması yerini çok daha güçlü ve nüfuzlu bir örgüte bırakmıştı (Yılmaz, 2001).

Uruguay Roundunun sonucunda pek çok alanda olduğu gibi sağlık alanındaki piyasalaşmanın da temelini oluşturan iki anlaşma imzalandı. Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS), hizmet sektöründeki ilk çok taraflı anlaşmadır. 1994 yılında yazılan ilk metinde, ticari varlık gerektiren hizmetler kapsamında sağlık-bakım hizmetleri de yer almaktadır (Yılmaz, 2001; Abacıoğlu, 2004). GATS Anlaşmasının ikinci aşama görüşmeleri sonucunda hiçbir hizmet ve bağlantılı sektörün anlaşma dışında bırakılmaması kararı alınmıştır. Üstelik anlaşma metninde "ekonomik çıkar elde etmeye açık kamu hizmetleri" ifadesi geçmektedir. Eğitim ve sağlık gibi serbest piyasa ekonomisine terk edilmemesi gereken konular da söz konusu hizmet alanları içinde yer almaktadır.

Uruguay Raundunun bir diğer anlaşması olan Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle Bağlantılı Boyutlarına İlişkin Anlaşma (TRIPS) ile markasız ve patentsiz ürünlerin dünya ticaretinden pay almasının önüne geçilmek istenmektedir (Yılmaz, 2001; Abacıoğlu, 2004). Patent hakkı bir aşı ya da ilacın üreticisine 20 yıl süreyle aşığı ya da ilacı üretme ve satma tekeli sağlayan bir yasal düzenlemedir (Tayler, 2004). Bu düzenleme ayrıca diğer olası üreticileri bu ürünü yapmaktan, kullanmaktan, satmaktan, satışı sunmaktan, ithal etmekten uzak tutmaktadır. Patent yasası, ilaç ve aşılarından su kaynaklarının kullanımına dek uzanan bir yelpazede son derece etkili olabilmektedir.

Sağlığın piyasalaşmasının ve ticarileşmesinin önünü açan patent koruması olmuştur. Sosyal politikalardan vazgeçilerek sağlık sektörünün hızla piyasa dinamiklerine terk edildiği günümüz koşullarında, patent yasası aşığı, ilaca ve tıbbi teknolojiye erişimin önünde temel bir engel teşkil etmekte ve sağlıkta eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmaktadır.

Kaynaklar

Abacıoğlu, N. (2004) Sınai ürün Boyutuyla İlaç Pazarı ve Uluslararasılaşma, Toplum ve Hekim, 19;6: 404-430.

(DTÖ, 2007). (Understanding the WTO, february 2007 http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/understanding_e.pdf (erişim 02.08.07):

MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu (2001) Brüksel Raporu,
<http://www.antimai.org/rp/rpbruksel.htm>

Taylor, Y. (2004) Battling HIV/AIDS A Decision Maker's Guide to the Procurement of Medicines and Related Supplies, The World Bank.

Yılmaz, G. (2001) Kapitalizmin Kaleleri-II DTÖ-Dünya Ticaret Örgütü